

جرم انگاری فعالیت های مجرمانه ناشی از فناوری هارپ در سنجه قواعد فقهیه

مهدی عمانی

دانشجوی دکتری تخصصی، رشته حقوق کیفری و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

جمال بیگی

دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

بابک پورقهرمانی

دانشیار، گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، واحد مراغه، دانشگاه آزاد اسلامی، مراغه، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰.۰۳.۰۸ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۰.۰۶.۱۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰.۰۱۱.۰۳

۳

چکیده

به دلیل سری بودن و نیز گستردگی کاربرد های مجرمانه فناوری هارپ، سیاست جنایی دولت ها در این باره مسکوت مانده و نسبت به آن جرم انگاری صورت نگرفته ولی چون این کاربردها، بیشتر در راستای نقض کامل حقوق بشری می باشند، بر همین اساس جرم انگاری آن برای جوامع بشری دارای اهمیت فراوانی خواهد بود. یکی از شیوه هایی که دولت ها می توانند به طریق آن، نسبت به جرم انگاری این کاربردها اقدام کنند، استناد کردن به قواعد فقهیه می باشد. هدف اصلی مقاله حاضر، بررسی جرم انگاری کاربردهای مجرمانه فناوری هارپ با استناد به قواعد فقهیه می باشد. روش تحقیق در این نوشتار به صورت توصیفی و تحلیلی بوده و گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه ای می باشد. یافته های تحقیق حاکی از این مطلب است که جرم انگاری فعالیت های مجرمانه هارپ، بهترین راه پیشگیری از آن بوده و چون شرع مقدس اسلام برای تمامی افعال، دارای قواعد و احکامی است، بنابراین قانون گذار با استناد به آن قواعد می تواند نسبت به جرم انگاری آن اقدام کند. قواعد «لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام»، «نفی سبیل» و «قاعده وجوب دفع ضرر محتمل» به عنوان مهمترین قواعد فقهی، می توانند در جرم انگاری کردن فعالیت های مجرمانه این فناوری به دولت ها کمک کنند.

واژگان کلیدی: فناوری هارپ، جرم انگاری، قواعد فقهیه، قاعده لا ضرر.

Criminalization of criminal activities resulting from Haarp technology in measuring the rules of jurisprudence

Abstract

Due to the secrecy and widespread criminal applications of Haarp technology, the criminal policy of governments in this regard has remained silent and has not been criminalized, but because these applications are more in line with the complete violation of human rights, accordingly criminalization. It will be of great importance to human societies. One of the ways in which governments can criminalize these practices is by invoking the rules of jurisprudence. The main purpose of this article is to investigate the criminalization of criminal applications of Haarp technology with reference to the rules of jurisprudence. The research method in this paper is descriptive and analytical and the data collection is library. The findings of the study indicate that criminalizing Haarp's criminal activities is the best way to prevent it, and because the holy Shari'a of Islam has rules and regulations for all actions, the legislature can rely on those rules to To criminalize it. The rules of no harm and no harm in Islam, negation of the mustache and rule of obligation to repel possible harm as the most important jurisprudential rules, can help governments to criminalize the criminal activities of this technology.

Keywords: Haarp technology, criminology, jurisprudential rules, no harm rule

○ مقدمه

پیشرفت روز افزون علوم و صنعت، جهان را به سمت و سوی تکنولوژی سوق داده، به طوری که در عصر حاضر زندگی کردن بدون آن تقریباً محال می باشد. این پیشرفت نه تنها در جهت رفاه و آسایش بشریت بوده بلکه در برخی موارد از آن در جهت عکس، یعنی بر علیه بشریت سوء استفاده هایی صورت گرفته است. یکی از این فناوری ها که در ابتدا سازندگان آن، ادعای تحقیقاتی بودن آن را کرده بودند ولی بعدها مشخص شد که کاربردهای آن مجرمانه و در جهت نابودی بشریت می باشد، فناوری هارپ می باشد.

فناوری هارپ به عنوان سلاحی می باشد که طبق اسناد موجود، قدرت تخریبی بسیار بالایی داشته و علاوه بر آن حملاتش نیز لحظه ای می باشد. از مهمترین خصوصیات آن، کنترل کردن آن از راه دور بوده ولی با این حال دارای دقت مکانی و زمانی فوق العاده ای نیز می باشد. این سلاح پنهانی بوده، حملات و کاربردهای آن از همه سلاح هایی که تا کنون توسط بشر اختراع شده است بیشتر می باشد. (مهاجری ابروانی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۴۱) از مهمترین کاربردهای مجرمانه آن می توان به ایجاد بیماری های سرطان زا (فریلند، ۲۱۴، ج ۱، ص ۱۳) تولید باران های اسیدی و ایجاد بیماری های تنفسی (اسمیت، ۲۰۱۷، ج ۱، ص ۳۴)، ایجاد اختلالات گوارشی و کلیوی (روبین، ۱۹۸۶، ج ۲۰، ص ۱۰) ایجاد طوفان های سهمگین (سجادی، ۱۳۹۵، ص ۸)، مهندسی زلزله (اسوارتز، ۲۰۱۱، ج ۱، ص ۱۴۲)، تخریب محیط زیست، کنترل کشتی ها و هواپیماهای جنگی و مسافری (بیگچ، ۱۹۹۵، ج ۲، ص ۱۶)، جنگ های بیولوژیکی (هایاکاوا، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۱۹۱)، ترورهای پنهانی (فریدریک و همکاران، ۲۰۰۱، ص ۱)، دستکاری در تاسیسات هسته ای و زیر زمینی (متر، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۴۱) تسلط بر ذهن بشریت (پوگ، ۲۰۱۸، ج ۲، ص ۹۸) اشاره کرد. به خاطر گستردگی این کاربردها که در راستای نقض حقوق بشری می باشد، جرم انگاری کردن آن در سیاست جنایی دولت ها می تواند به نوعی عملی پیشگیرانه تلقی شود، به همین منظور می توان به قواعد فقهیه استناد کرد.

قواعد فقهیه، عبارت از گزاره ای است که محمول آن حکمی فقهی بوده که از فقه انتزاع شده است (علیدوست، ۱۳۹۵، ص ۳۴۹) این قواعد یا مستقیماً خود، حکمی شرعی هستند یا اینکه حکم شرعی را پدید می آورند (خمینی، ۱۳۹۱، ص ۴۱) که یک فقیه جامع الشرایط بعد از اتخاذ مبانی اصولی خود نسبت به استنباط و استخراج آنها از منابع معتبر فقهی اقدام می کند (خطیبی، ۱۳۹۶، ص ۱۶) و البته این استنباط و استخراج بعد از تشریح قرار دارد و تشریح هم فقط مختص به خداوند متعال است (سیحانی تبریزی، ۱۳۸۵، ص ۵۹) یعنی مجتهد کشف قوانینی می کند که از قبل توسط خداوند متعال انشا و وضع شده است (دبیرنیا و سادات نقوی، ۱۳۹۷، ص ۱۱۵) چون به عقیده شیعیان، اسلام درباره همه مسائل و موضوعات، دارای احکام شرعی است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۸، ج ۳، ص ۴۸۸) ولی چون همه مردم توانایی درک و استنباط آن را ندارند، فقیه جامع الشرایط آن را درک و استنباط کرده و در اختیار حکومت می گذارد. این قوانین که توسط فقیه جامع الشرایط از منابع معتبر فقهی استنباط و استخراج می شود (مدنی، ۱۳۹۳، ص ۴۸) در اختیار نهاد قانون گذاری دولت قرار داده می شود و این نهاد قانون گذاری بر اساس آن فتاوا و قواعد فقهی استنباط شده توسط مجتهد جامع الشرایط، به وضع قوانین مربوطه در آن زمینه می پردازد (منتظری، ۱۳۸۴، ج ۳، ص ۱۲۱) و این همان جرم انگاری کردن می باشد که فرایندی است طی آن قانونگذار فعل یا ترک فعلی را ممنوع کرده و برای آن ضمانت اجراهای خاصی را قرار می دهد. (نجفی توانا و مصطفی زاده، ۱۳۹۲، ص ۱۴۹)

روش تحقیق به صورت توصیفی و تحلیلی، و روش گردآوری اطلاعات نیز به صورت کتابخانه ای و فیش برداری از اسناد، مقالات و کتب داخلی و خارجی می باشد. به طور خلاصه هدف از مقاله، بررسی جرم انگاری کاربردهای مجرمانه فناوری هارپ با استناد به قواعد فقهیه می باشد. بنابراین، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال می باشد که قواعد فقهیه چگونه می تواند در جرم انگاری کاربردهای

مجرمانه فناوری هارپ مورد استفاده قرار گیرد؟ نهایتاً برای پاسخ به این سوال ابتدا به مفهوم شناسی واژگان ضروری تحقیق پرداخته و سپس به بررسی ارتباط و استناد به قواعد فقهیه در جرم انگاری کاربردهای مجرمانه این فناوری خواهیم پرداخت.

○ ۲- پیشینه شناسی تحقیق

آثار متعددی در رابطه با فناوری هارپ و کاربردهای مجرمانه این فناوری وجود دارد که نشان از اهمیت این موضوع می باشد، در این میان می توان به موارد زیر اشاره کرد:

اسمیت (۲۰۱۷)، در کتاب خود تحت عنوان «چگونگی جنگ ارتش و طرح آن برای نابودی طبیعت»، در رابطه با فناوری هارپ می نویسد که سازندگان این فناوری اهدافشان دستکاری هوا و اصلاح آن، ذوب کلاهک یخی قطبی، ایجاد خشکسالی، تخریب لایه ازن و مهندسی زلزله بوده و بزرگترین هدف آنها نیز از بین بردن بشریت می باشد.

فریلند (۲۰۱۵)، در کتاب خود تحت عنوان «هارپ و تسلط آن بر کره زمین» در رابطه با فناوری هارپ می نویسد که این فناوری به عنوان جنگ بیولوژیکی و شیمیایی بوده و دولت آمریکا با ایجاد بلاهای طبیعی و اجرای آزمایش های شیمیایی و بیولوژیکی و انتشار گاز های شیمیایی می خواهد به این نکته دریابد که چگونه می توان در سریع ترین زمان ممکن سلاح های شیمیایی را از طریق هوا پراکنده ساخت در حالی که هیچ اثری از آن باقی نماند.

متر (۲۰۱۴)، در کتاب خود تحت عنوان «فرصت هایی برای فرستنده های پرقدرت با فرکانس بالا برای تحقیقات ترموسفر یونسفر پیشرفته» در رابطه با فناوری هارپ چنین می نویسد که این فناوری نوعی سلاح بوده که توسط آژانس تحقیقاتی پیشرفته دفاعی آمریکا حمایت می شود و هدف از آن نیز جنبه دفاعی و امنیتی دارد.

هایاکاوا (۲۰۱۴)، در کتاب خود تحت عنوان «آیا شما برای حقیقت آماده هستید؟»، در رابطه با فناوری هارپ و تاثیرات منفی آن بر سلامتی بدن سخن گفته و نیز عنوان می دارد که این فناوری و امواج ساطع شده از آن می تواند ذهن بشر را در اختیار خود گرفته و باعث تفکر اجباری و بردگی ذهنی شود

مهاجری و تقیعی و مطهری نیا (۱۳۹۴)، در مقاله خود تحت عنوان «سلاحی به نام هارپ، یک مطالعه مروری کلاسیک» در رابطه با فناوری هارپ عنوان می دارند که این فناوری، سلاحی مجرمانه بوده که قدرت تخریبی آن به مراتب از تمام سلاح های دست ساخته بشری بیشتر بوده و و به دلیل مجرمانه بودن آن، حملاتش از جوامع بین المللی پنهان بوده به همین خاطر می توانند به راحتی اهداف خود را عملی کنند.

در همه مقالاتی که در این زمینه وجود دارد، بیشتر در رابطه با کاربردهای مجرمانه فناوری هارپ و اهداف سازندگان این فناوری بحث و گفتگو شده و در هیچ کدام از آن نوشتارها نسبت به ضرورت جرم انگاری آن توسط سیاست جنایی دولت ها سخنی به میان نیامده است، و این در حالی است که بحث جرم انگاری یکی از مهمترین مباحثی است که در حقوق سیاسی و سیاست جنایی داخلی و خارجی آنها و نیز در عرصه بین المللی مطرح می باشد. جرم انگاری خود به نوعی اقدامی پیشگیرانه تلقی شده و چنانچه این فناوری و کاربردهای مجرمانه آن جرم انگاری شوند، بدیهی است که استفاده های مجرمانه از آن، ضد حقوق بشری تلقی شده و دولتهای دارنده این فناوری با احتیاط کامل

نسبت به استفاده از آن خواهند پرداخت. ما در این نوشتار به این موضوع پر اهمیت، یعنی ضرورت جرم انگاری آن با استناد به قواعد فقهیه خواهیم پرداخت که در هیچ کدام از نوشتارهای قبلی به آن پرداخته نشده است.

○ ۳- مفهوم شناسی

با توجه به اینکه، فناوری هارپ، جرم انگاری و قواعد فقهیه متغیرهای این نوشتار می باشند، برای درک بهتر این نوشتار، در این قسمت ابتدا به مفهوم شناسی آنها می پردازیم:

○ ۳-۱- فناوری هارپ

تسلا اولین نظریه پرداز پروژه هارپ در سال ۱۹۱۲ در ارتباط با این فناوری و کاربردهای آن که در راستای منافع حقوق بشری بود، نظریاتی را مطرح کرد ولی بعد از مرگ او، برنارد ایستلاند، با استفاده از ایده و نظر او، آن فناوری را اختراع کرد (عباس زاده و محتوی، ۱۳۹۶، ص ۲) این پروژه در سال ۱۹۹۳ با هدف بررسی و تحقیق درباره لایه یونوسفر (گرینبرگ، ۲۰۲۰، ج ۱، ص ۸۸) با استفاده از امواج رادیویی و با همکاری مشترک بین نیروهای هوایی و دریایی آمریکا شروع و با تسهیلات اضافی آژانس پروژه های تحقیقاتی پیشرفته دفاعی آمریکا تقویت (استرلستف، ۲۰۲۰، ج ۱، ص ۸) و حمایت شد (متر، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۱۴) و سرانجام در سال ۲۰۰۷ تکمیل و عملیاتی گردید. (مردانی، ۱۳۹۵: ص ۹۳)

○ ۳-۲- جرم انگاری

جرم انگاری به نوعی یک فرایند است که به سبب آن قانونگذار فعل یا ترک فعلی را ممنوع کرده و برای آن ضمانت اجرای کیفری تعیین می کند. (نجفی توانا و مصطفی زاده، ۱۳۹۲، ص ۱۴۹) به عبارت دیگر، جرم انگاری فرایندی است که به موجب آن قانونگذار با در نظر گرفتن ارزش های اساسی جامعه و با تکیه بر عرف فعل یا ترک فعلی را ممنوع می کند. (آقابابایی، ۱۳۸۴، ص ۱۱) این جرم انگاری کردن در ذات خود، ممنوعیت به وجود آورده و نقض آن مجازات هایی را به دنبال خواهد داشت. (هدایتی چنانی، ۱۴۰۰، ص ۵۱۷) در حقیقت جرم انگاری، بازتابی بر این حقیقت می باشد که جامعه نسبت به مساله مورد نظر واکنش و دقت خاصی نشان داده است. (فنائی و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۹۶)

○ ۳-۳- قواعد فقهیه

آن دسته از احکامی کلی یا حکم اکثری که در ابواب گوناگون فقهی جریان داشته و منشاء استنباط احکام جزئی قرار می گیرد قواعد فقهیه نامیده می شود (مکارم شیرازی، ۱۴۱۱، ص ۲۳) به عبارت دیگر، قواعد فقهیه به احکام عامی اطلاق می شود که به تمامی مسائل و ابواب فقهی مربوط می شود (یثربی و محمودی، ۱۳۹۷، ص ۱۰۶) یعنی طیف وسیعی از موضوعات فقهی را در بر میگیرند (گلی شیردار و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۵۱) البته کیفیت استخراج و استنباط این قواعد متفاوت می باشد. (حسینی بوشهری، ۱۹۳۷، ص ۵۳) گاه این قواعد از نص صریح آیه و روایت (عزیزالهی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۶۴)، گاه از تعلیل وارد در نظر شرعی (بجنوردی، ۱۶۱۹، ص ۱۵۵) و گاه به واسطه عقل (نجفی، ۱۴۰۴، ص ۱۳۰) استنباط می شوند. به کمک این قواعد و احکام شرعی استنباط شده توسط فقیه و مجتهد جامع شرایط، قانون گذار نسبت به جرم انگار فعل یا ترک فعلی اقدام می کند.

○ ۴- کاربردهای مجرمانه فناوری هارپ

فناوری هارپ به عنوان تکنولوژی برتر و سلاحی پیشرفته دارای کاربردهای مجرمانه فراوانی می باشد که به مهمترین آنها اشاره می کنیم:

- دستکاری یونسفر جو با هدف تغییر آب و هوا (بیگج، ۱۹۹۵، ج ۲، ص ۱۳)
- به عنوان گرم کننده یونسفری می باشد (مردانی، ۱۳۹۵، ص ۹۳)
- اکتشافات مخازن مختلف شامل گاز و نفت، ایجاد زلزله و تخریب محیط زیست (بیگی، ۱۳۹۳، ص ۵۲۴)
- اهداف دفاعی، نظامی، امنیتی، کنترل ذهن بشر و ایجاد تفکر اجباری (هایاکاوا، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۱۸۷)
- ایجاد بیماری های بیولوژیکی و حاد تنفسی با هدف کنترل جمعیت، کنترل از راه دور هواپیماها و کشتی های مسافربری و نظامی (فریلند، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۱۰)
- ایجاد بیماری های حاد تنفسی، تغییر در ریتم قلب، افزایش فشارخون، ضعف عضلانی، ایجاد باران های اسیدی (اسمیت، ۲۰۱۷، ج ۱، ص ۳۴)
- ذوب کلاهک یخی قطبی، ایجاد خشکسالی، تخریب ازن، مهندسی زلزله، کنترل امواج اقیانوس ها، ایجاد بیماری های برونشیت، ذات الریه، حملات آسم و نیز سرطان (اسوارتز، ۲۰۱۱، ج ۱، ص ۱۳۵)
- ایجاد طوفان (سجادی، ۱۳۹۵، ص ۸)
- گسترش فعالیت های آتشفشانی و افزایش دمای هوا و نیز ایجاد خشکسالی و سرما و یخبندان (مهاجری ایروانی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۴۱)

○ ۵- جرم انگاری فناوری هارپ با استناد به قواعد فقهیه

به دلیل پیشرفت علم و تکنولوژی و جدید بودن بسیاری از جرایم و نیز عدم جرم انگاری آنها در قوانین کیفری دولت ها، ارتکاب این جرایم بدون ضمانت اجرای کیفری بوده و مرتکبین این گونه جرایم بدون هیچ ترسی و با آسوگی خیال آن را انجام می دهند (شمس ناتری، ۱۳۸۳، ص ۱۰۹) از طرف دیگر، نماد قدرت یک دولت، وجود حقوقی مدون است که موجبات نظم و امنیت در آن جامعه را فراهم می آورد. یعنی قدرت یک دولت توسط حقوق کیفری تامین می گردد. چنانچه در مورد فعل یا ترک فعلی جرم انگاری صورت گرفته و ضمانت اجرا برای آن مشخص شده باشد، نه تنها امنیت داخلی تامین شده، هرج و مرج و بی نظمی از بین می رود بلکه می تواند جلوی مداخلات بیگانگان نیز گرفته شود. از طرف دیگر ابزار جرم انگاری به نوعی پیشگیری از جرم بوده و با وجود آن جرات انجام جرم در مجرم تا حدودی کاهش می باشد. با این اوصاف ضرورت جرم انگاری فناوری هارپ، که به نوعی سلاحی مخرب و پیشرفته تلقی می شود، آشکار می شود. با جرم انگاری فناوری هارپ، دشمن تا حدودی از انجام فعالیت های مجرمانه دست برداشته و درصد قابل توجهی کاهش می باشد چرا که در جوامع بین المللی نیز متهم خواهد شد چون جرم انگاری به نوعی محدودیت تلقی شده و نقض آن مجازات هایی را در پی خواهد داشت.

در این قسمت از نوشتار ابتدا به معرفی و مفهوم شناسی قواعد فقهی مربوطه پرداخته و سپس ضرورت جرم انگاری فناوری هارپ با استناد به آن قواعد فقهی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

○ ۵-۱- قاعده لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام

یکی از مهمترین قواعدی که در سراسر فقه به آن استناد می شود قاعده لا ضرر و لا ضرار است، این قاعده به عنوان اصلی کلی در اسلام شناخته شده است. اصلی که برای پیشگیری از ضرر به دیگران و جبران خسارات ناشی از آن ضرر بوده که مبنایی مهم برای تصویب قوانین به شمار می رود (حسن زاده و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۲۷) چرا که طبق این قاعده نمی توان ضرری را به دیگران متحمل کرد (حسن پور و همکاران، ۱۳۹۷، ص ۱۶۷) در اهمیت این قاعده همین بس که آیات و روایات فراوانی بر نفي ضرر دلالت داشته (نقیبی، ۱۳۹۰، ص ۱۴) به گونه ای که هیچ جایی برای شک و شبهه و اختلاف در حجیت آن وجود ندارد (شیخ الاسلامی و همکاران، ۱۴۰۰، ص ۱۰۹) که به عنوان تکمیل کننده نصوص شرعی بوده و احکام فراوانی از آن متفرع شده است. (عبداللهی، ۱۳۹۸، ص ۱۱۳) این قاعده، از مسلمات فقهی و مبتنی بر حدیث نفي ضرر و ضرار است (عراقی، ۱۴۲۰، ص ۳۰۱) و در واقع بیان کننده این واقعیت است که در اسلام ضرر تایید نشده است (هادوی نیا، ۱۳۹۹، ص ۹۱) طبق این قاعده می توان احکام ضرری را رفع کرد (بثربی و محمودی، ۱۳۹۷، ص ۱۰۵)

در رابطه با جرایمی که به وسیله فناوری هارپ صورت می گیرد با توجه به اینکه این نوع از جرایم از نوع اضرار عمومی تلقی می شود و با توجه متن قاعده لا ضرر، هر گونه خسارت و زیانی از نگاه شرع قابل قبول نبوده و شرعی نمی باشد، بنابراین آن دسته از جرایمی که دارای ضررهای فراوانی برای بشریت دارند، به وضوح مشمول این قاعده می باشند. بنابراین با توجه به اینکه این قاعده، در حوزه جرم شناسی کیفری می باشد و زمانی که به واسطه نبود قانونی، ضرری بر جامعه وارد می شود می توان به استناد این قاعده حکم شرعی مورد نیاز را استنباط و در اختیار مقامات قانون گذاری قرار داد و در این وهله نیز وظیفه قوه مقننه، جرم انگاری بر اساس حکم شرعی استنباط شده و رها کردن جامعه از چنین جرایمی می باشد، چرا که این قاعده در مواردی که فعلی مورد زیان باشد می تواند چاره ساز باشد.

○ ۵-۲- قاعده نفي سبيل

فقه‌های اسلام با استناد به منابع و متون فقهی، قواعد فقهی زیادی را عرضه داده اند که در ابواب متعدد فقهی کاربرد داشته است، قاعده هایی که پویا بخش بوده و فقیه را در رسیدن به پاسخ یاری می دهند، از جمله آن قواعد «قاعده نفي سبيل» است. (متوسل آرانی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۲۲۲) این قاعده، مانند قاعده لا ضرر و لا ضرار بر عمده قواعد حکومت داشته (نصر اصفهانی، ۱۳۹۸، ص ۸۴) و از ارکان حقوق بین الملل اسلامی به شمار می رود. (اندرزگو و نواده توپچی، ۱۴۰۰، ص ۸۴) ادله حجیت این قاعده کتاب، سنت، عقل و اجماع می باشد (فرید و همکاران، ۱۳۹۹، ص ۴) ولی اصلی ترین دلیل (علیدوست، ۱۳۸۳، ص ۲۳۱) و مستنبط آن، آیه «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (شکاری و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۳۱) و حدیث نبوی می باشد. (احمدوند و همکاران، ۱۳۹۵، ص ۱۲۵) آیه فوق ناظر بر مقام تشریح بوده و نتیجه آن نفي هر گونه ظلم و ستمی است که بستر تسلط کفار بر مسلمانان را فراهم می آورد. (علوی وثوقی، ۱۳۹۶، ص ۱۵۱) طبق این آیه، خداوند هیچگونه نفوذ و تسلط کفار بر مسلمین را قبول ندارند. این اصل در روابط خارجی دولت ها با بیگانگان بوده و نفي ظلم و ستم بر مسلمانان، حفظ استقلال و نفي وابستگی نسبت به بیگانگان، اصل و اساس این قاعده می باشد. (زارعی و همکاران، ۱۳۹۳، ص ۱۶۷) یعنی در جامعه اسلامی نباید هیچ گونه اجازه ای مبنی بر غلبه کفار بر مسلمانان داده شود. (کرم زاده و فیض، ۱۳۹۸، ص ۹۰) پس کافر در هیچ زمینه ای به لحاظ شرعی نمی تواند بر مسلمین مسلط شود. (میری رستمی و همکاران، ۱۳۹۸، ص ۱۱۶)

طبق مفاد قاعده نفی سبیل، ضرورت جرم انگاری فناوری هارپ و کاربردهای مجرمانه آن که مستمسکی برای تسلط و نفوذ کافران بر کشورهای اسلامی می باشد، و بنابر این اصل که سلطه و چیرگی دشمنان بر دولت های اسلامی امری ناروا می باشد، از اهم واجبات می باشد، به خاطر اینکه حفظ استقلال و کیان اسلام و دولت های اسلامی از الزامات این قاعده فقهی بوده و تسلط کافران بر مسلمانان طبق این اصل در هر زمینه ای ممنوع بوده ولی در مقابل، حفظ و صیانت از اسلام و دولت های اسلامی نیز امری ضروری می باشد. بنابراین لازم و واجب است که دولت های اسلامی نسبت به جرم انگاری آن اقدام تا راه نفوذ و تسلط کفار بر سرزمین های مسلمانان بسته شود.

○ ۵-۳- قاعده وجوب دفع ضرر محتمل

این قاعده از قواعد عقلی بوده و طبق مضمون آن، عقل به دفع ضررهای محتمل و حتی مظنون حکم می دهد، بنابراین اگر انسان درباره چیزی حتی احتمال ضرر بدهد دفع آن ضرر عقلا بر او واجب می باشد (ناظمی پول و دشتی اردکانی، ۱۳۹۴، ص ۲۳) همانگونه که دفع ضرر مظنون، از نظر عقلی واجب است (محمدی و بشکار، ۱۴۰۰، ص ۱۶) و اگر این دفع ضرر، ترک شود این احتمال وجود دارد که ملتها دچار زیان شوند (مغزی نجف آبادی و نظری توکلی، ۱۳۹۶، ص ۱۰۶) و فرقی نمی کند که این ضررها مادی باشند یا معنوی یا دنیوی یا اخروی. (طباطبایی و لیالی، ۱۳۹۷، ص ۱۰۵) منظور از «وجوب» در ظاهر قاعده، همان «لازم» (احسانی فر، ۱۳۹۹، ص ۱۴۸) و منظور از «محتمل» تمامی ضررهایی را که شامل ضرر بر جان، عقل، نسل، دین، حکومت می باشد را در بر میگیرد. (عراقی، ۱۳۸۸، ص ۲۲۱) بنابراین موضوع این قاعده، زمانی است که احتمال ضرر داده شود (لطفی، ۱۳۹۱، ص ۲۰۶)

پس طبق این قاعده فقهی، هیچ کدام از دولت ها براساس تعهدات حقوق بشری خود جایز نیستند به دولت های دیگر ضرر بزنند. (جوان آراسته و رحمانی، ۱۴۰۰، ص ۷) طبق ظاهر این قاعده، که در آن کلمه وجوب وجود دارد، و از طرفی نیز به ضرر محتمل اشاره شده است و ضرر محتمل نیز که تمامی ضرر های احتمالی را شامل می شود، پس بنابراین ضرورت جرم انگاری فناوری هارپ در این قاعده بیش از سایر قواعد رخ می نمایاند.

اگر این ادعا مطرح شود که کاربردهای مجرمانه هارپ قابل اثبات نیستند و چگونه و به چه دلیلی دولت نسبت به جرم انگاری آن اقدام کند؟ در پاسخ به اشکال و ادعای مطروحه می توان گفت که این قاعده تمامی احتمالات را نیز در بر دارد، پس حتی اگر نتوان این کاربردهای مجرمانه و اضرار آن را اثبات کرد باز به دلیل وجود احتمال می توان نسبت به جرم انگاری آن اقدام نمود.

○ ۵-۴- قاعده دم المسلم لا یذهب هدرا

اسلام برای پاسداشت خون انسان ها، ارزش بسیاری قائل بوده و نمی گذارد که قطره ای از خون افراد به ناحق ریخته شود (علیشاهی قلعه جوقی و احمدی، ۱۳۹۹، ص ۱۳۱) این قاعده به این معنا می باشد که نباید خون مسلمان به هدر رود، این درحالی است که یکی از مهمترین کاربرد فناوری هارپ، کشتار مردم با ایجاد بیماری های واگیردار با هدف کنترل جمعیت می باشد (فریلند، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۱۰) از مهمترین وظایف دولت های اسلامی ایجاد امنیت و حفظ جان ملت می باشد، بنابراین طبق این قاعده و با توجه به کاربردهای فناوری هارپ بر آن ها است که نسبت به جرم انگاری آن اقدام کنند.

○ ۵-۵ - قاعده حرمت اختلال نظام

قاعده حرمت اختلال نظام، یکی از مهمترین قواعدی است که در بردارنده حکمی فقهی برای حفظ نظام و جلوگیری از اختلال در آن است. این قاعده، از ضروریات فقه امامیه می باشد. طبق مفاد این قاعده آنچه که سبب از هم پاشیدگی نظام و اختلال به آنها شود، جایز نبوده و در مقابل، حفظ آن از واجبات است. (حسینی، ۱۳۹۲، ص ۱۲۵). یکی از کاربردهای فناوری هارپ ایجاد تفکر اجباری و بردگی ذهنی (هایاکاوا، ۲۰۱۴، ج ۱، ص ۱۸۷) جهت تغییر در اعتقادات و افکار ملت می باشد، همانگونه که رهبر معظم انقلاب در این باره می فرمایند: «آنها سعی دارند جوان ایرانی را به شکلی بار بیاورند که خودشان می پسندند. اگر جوان ایرانی به شکل آمریکا پسند و استکبار پسند رشد کرد، آمریکا دیگر برای پیاده کردن نقشه های خود در ایران خرجی و هزینه ای نخواهد داشت. هدف آنها این است که می خواهند دل ها را تسخیر کنند، می خواهند ذهن ها را تسخیر کنند» (صلح میرزایی، ۱۴۰۰، ص ۱۱۶).

طبق این قاعده هر گونه اقدامی بر علیه منافع دولت بوده باشد باید جرم انگاری شود. شاید برخی بر این امر اشکال وارد کنند که محل اجرای قاعده فوق، داخل کشور می باشد پس نمی توان آن را به اقداماتی که از خارج کشور مرزهای دولت را تهدید می کند شامل این قاعده نباشد. در پاسخ به این شبهه می توان چنین بیان کرد وقتی اقداماتی که در داخل کشور صورت میگیرد جایز نباشد به طریق اولی، اقدامات خارج از کشور نیز شامل این قاعده خواهد بود.

○ ۵-۶ - قاعده الضرر يدفع بقدر الامکان

این قاعده به عنوان قاعده ای کلی نبوده و فرع بر قاعده لاضرر می باشد و معنای آن این است که براساس عمل به مصالح دولت، دفع ضرر قبل از وقوع آن، با تمام وسایل ممکن واجب بوده، از این رو جهاد کردن برای دفع شر دشمنان مشروع می باشد و نیز مجازات ها برای از بین بردن جرم ها واجب شده است. (مهدوی و همکاران، ۱۳۹۶، ص ۱۲۴) این قاعده به حدی گسترش یافته که حتی اجازه جهاد نیز صادر شده است. جهاد، جنگی مشروع در راه خدا و عنوان یکی از ابواب فقه اسلامی است. (ابن اثیر، ۱۳۸۳، ص ۱۸۵) همانطوری که از تعریف جهاد مشخص است، جهاد برای همگان ضروری و واجب می باشد. با توجه به اینکه این قاعده وجوب جهاد را بر همگان ضروری دانسته است پس به طریق اولی بر نهاد های دولتی و حکومتی که وظیفه اصلی شان حفاظت از جان ملت می باشد، این امر از اهم واجبات خواهد بود، بنابراین طبق وظیفه ای که بر دوش آنها گزارده شده است جلوگیری از بروز ضرر بر ملت از وظایف آنها بوده و به هر طریقی که باشد باید جلوی ضرر را بگیرند. یکی طریقی که وجود دارد جرم انگاری کردن فعلی است که باعث ایجاد ضرر می شود. با توجه به اینکه کاربردهای فناوری هارپ بر علیه بشریت بوده و ضد حقوق بشری می باشد پس واجب است طبق مفاد این قاعده نهاد های قانونی نسبت به جرم انگاری فناوری هارپ اقدام کنند.

○ ۶- نتیجه گیری

برای مقابله با تکنولوژی هارپ به عنوان محرمانه ترین سلاح پیشرفته ساخت بشری، بهترین راه، جرم انگاری کردن آن می باشد، چرا که در این هنگام است که سوء استفاده از آن جرم و دارای ضمانت اجراهای کیفری و مدنی بوده و از طرف دولت ها و حتی سازمان های بین المللی قابل پیگرد خواهد بود و در آن هنگام است که سازندگان و دارندگان آن، به جای استفاده بر علیه بشریت، به نفع و له بشریت استفاده خواهند کرد. شرع مقدس اسلام برای تمامی افعال، دارای قواعد و احکامی می باشد که قانون گذار اسلامی با استناد به آنها می تواند نسبت به

جرم انگاری آن افعالی که از نظر شرع مقدس جایز نبوده بپردازد. از جمله آن قواعد، قاعده لا ضرر و لا ضرار فی الاسلام، قاعده نفی سبیل، قاعده وجوب دفع ضرر محتمل، قاعده دم المسلم لا یذهب هدرا، قاعده حرمت اختلال نظام و قاعده الضرر یدفع بقدر الامکان می باشد.

○ منابع

- فارسی
- احسانی فر، احمد، «ایجاد فقهی و حقوقی بیماری های واگیر خطرناک و سریع الانتشار از منظر قاعده وجوب دفع ضرر محتمل»، فصلنامه حقوق اسلامی، شماره شصت و چهارم، ۱۳۹۹
- احمدوند، محسن و قبولی، محمد تقی و فخری، محمد تقی، «نگرشی نو در مفاد قاعده نفی سبیل و نسبت سنجی آن با اصل عدالت در روابط بین المللی»، دو فصلنامه علمی پژوهشی کاوشی نو در فقه، شماره اول، ۱۳۹۵
- آقایی، حسین، «گفتن فقهی و جرم انگاری در حوزه جرایم علیه امنیت ملت و دولت»، مجله فقه و حقوق، شماره پنجم، ۱۳۸۴
- اندرزگو، سید محمود و نواده توپچی، حسین، «بررسی تضاد قاعده فقهی نفی سبیل با نظریه جهانی شدن و جهانی سازی»، فصلنامه مطالعات فقه اسلامی و مبانی حقوق، شماره چهل و چهارم، ۱۴۰۰
- بیگی، جمال و داداشی، محمدمهدی، «تروریسم زیست محیطی و ضرورت جرم انگاری آن در ایران باتکیه بر اسناد بین المللی»، همایش ملی ایران و چالش های حقوق بین المللی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مراغه، ۱۳۹۳
- جوان آراسته، حسین و رحمانی، سمیه، «واکاوی فقهی حقوقی حق بر سلامت و مسئولیت دولت در شرایط شیوع بیماری کرونا»، مجله فقه پزشکی، شماره چهل و دوم، ۱۴۰۰
- حسن پور، محسن و موسوی بجنوردی، سید محمد و ابن تراب، مریم، «کاربست قاعده فقهی و حقوقی لاضرر و لاضرر در راستای امنیت ملی حقوق شهروندی و توسعه گردشگری»، فصلنامه برنامه ریزی منطقه ای، شماره اول، ۱۳۹۷
- حسن زاده، حسن و ادیبی مهر، محمد و داداش نژاد دلشاد، داوود و باقی زاده، محمد جواد، «نقش قاعده فقهی لاضرر در مدیریت بحران های محیط زیستی»، فصل نامه علمی، آموزش محیط زیست و توسعه پایدار، شماره سوم، ۱۳۹۸
- حسینی، سید علی، «قاعده فقهی حرمت اختلال نظام و کاربرد آن در حوزه ارتباطات و رسانه»، دو فصلنامه علمی تخصصی پژوهشنامه فقهی، شماره اول، ۱۳۹۲
- خطیبی، مهدی، «روش شناسی استنباط حکم شرعی»، عیار پژوهش در علوم انسانی، شماره اول، ۱۳۹۶
- خمینی، سید حسن، «بررسی تفاوت مسائل اصولی و قواعد فقهی»، پژوهشنامه متین، شماره پنجاه و پنجم، ۱۳۹۱
- دبیر نیا، علیرضا و سادات تقوی، فاطمه، «تطبیق فرایند تقنین در نظام جمهوری اسلامی ایران با نظریه قانون گذاری به مثابه برنامه ریزی در راستای اجرای قوانین الهی»، فصلنامه دانش حقوق عمومی، شماره نوزدهم، ۱۳۹۷
- زارعی، بهادر و زینی وند، علی و محمدی، کیما، «قاعده نفی سبیل در اندیشه اسلامی و سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره سی و ششم، ۱۳۹۳
- سبحانی تبریزی، جعفر، حکومت اسلامی در چشم انداز ما، چاپ اول، قم، موسسه امام صادق (ع)، ۱۳۸۵
- سجادی، داود، «پروژه هارپ و پدیده خشکسالی ایران»، فصل نامه جنگ صنعت و فناوری، شماره صد و پنجاه و دوم، ۱۳۹۵
- شکاری، روشنگری و ملیجی، سید حمید رضا و ممتازنیا، محمد سعید، «واکاوی فقهی آیه نفی سبیل و ادله هم سو و شمول آن نسبت به مناصب انتخابی در دولت مدرن»، پژوهش نامه قرآن و حدیث، شماره بیست و یکم، ۱۳۹۶
- شمس ناری، محمد ابراهیم، «جرایم سازمان یافته»، فصلنامه فقه و حقوق، شماره اول، ۱۳۸۳
- شیخ الاسلامی، محمد علی و قبولی درافشان، سید محمد تقی و فخری، محمد تقی، «بررسی فقهی حکم رانت خواری با استناد به قاعده لاضرر»، فصلنامه فقه و اصول، شماره دوم، ۱۴۰۰
- صلح میرزایی، سعید، جهاد تبیین در اندیشه حضرت آیت الله العظمی خامنه ای مد ظله العالی، چاپ هفتم، تهران، انتشارات انقلاب اسلامی، ۱۴۰۰
- طباطبایی، سید علیرضا و لبالی، محمد علی، «قواعد فقهی پالایش فضای مجازی در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه حکومت اسلامی، شماره اول، ۱۳۹۷
- عباس زاده، نادیا؛ محتوی، عبدالحمید، «بررسی سیستم هارپ و تأثیرات محیط زیستی آن»، سومین همایش ملی مدیریت بحران، ایمنی، بهداشت، محیط زیست و توسعه پایدار، تهران، موسسه آموزش عالی مهر اروند و مرکز راهکارهای دستیابی به توسعه پایدار، ۱۳۹۶
- عبداللهی، هرمز، «بررسی فقهی و حقوقی قاعده لا ضرر در رویه قضایی کنونی»، فصلنامه بین المللی قانون یار، شماره نهم، ۱۳۹۸
- عزیزالهی، حجت و فلسفی زاده حقیقی، سید ابودر و پاشا زانوسی، سبحان، «تبیین قواعد فقهی مرتبط با شهرسازی و شهرنشینی»، فصلنامه علمی فقه و حقوق نوین، شماره هشتم، ۱۴۰۰
- علوی وثوقی، سید یوسف، «بررسی تطبیقی آیه شریفه نفی سبیل در تفاسیر فریقین»، فصلنامه مطالعات تفسیری، شماره سی و یکم، ۱۳۹۶
- علیدوست، ابوالقاسم، «قاعده نفی سبیل»، مقالات و بررسی ها، شماره هفتاد و ششم، ۱۳۸۳
- علیدوست، ابوالقاسم، «فلسفه قواعد فقهیه»، پژوهش های فقهی، شماره دوم، ۱۳۹۵
- علیشاهی قلعه جوقی، ابوالفضل و احمدی، طیبه، «مبانی قاعده ابطال ناپذیری خون محترم با رویکردی به قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲»، فصلنامه مبانی فقهی حقوق اسلامی، شماره بیست و یکم، ۱۳۹۹
- فرید، امن اله و نیکومنشن، امراه و بهرامی نژاد مغویه، علی، «رابطه قاعده نفی سبیل با معاهده برجام»، فصلنامه تخصصی علوم سیاسی، شماره پنجاه و سوم، ۱۳۹۹
- فغانی، رویا و صالحی، سید مهدی و نیکخواه سرنقی، رضا، «ضرورت تحول اصل قانونی بودن جرایم و مجازات ها در خصوص جرایم مستحدث کیفری با تاملی بر اصول و قواعد فقهی»، فصلنامه فقه و اصول، شماره سوم، ۱۳۹۹
- کرم زاده، سیامک و فیض، زهرا، «قاعده نفی سبیل و الحاق ایران به کنوانسیون بین المللی مقابله با تامین مالی تروریسم»، فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب، شماره دوم، ۱۳۹۸
- گلی شیرداد، محمد حسن و منتظری، صالح و مایلی، حامد، «نباید های فقهی رسانه با تاکید بر امنیت و قاعده لاضرر»، فصلنامه آفاق امنیت، شماره پنجاه و یکم، ۱۴۰۰
- لطفی، اسدالله، «قاعده وجوب دفع ضرر محتمل و کاربرد آن در قانون آیین دادرسی مدنی»، فصلنامه دیدگاههای حقوق قضایی، شماره پنجاه و نهم، ۱۳۹۱
- متوسل آرائی، محمود و علم الهدی، محمد حسن و عیسی زاده، نیکزاد و نور محمدی، غلامرضا، «مفهوم قاعده لاضرر و کاربردهای آن در پزشکی»، فصلنامه اخلاق و تاریخ پزشکی، شماره دهم، ۱۳۹۶
- محمدی، مسلم و بشکار، الهام، «تحلیل روش های عقل عملی در اثبات امامت از نگاه علامه حلی با تاکید بر الالفین»، فصلنامه تحقیقات کلامی، شماره سی و دوم، ۱۴۰۰
- مدنی، سید محمود، احکام مصلحتی در فقه اسلامی، چاپ اول، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، ۱۳۹۳
- مردانی، محمد، «سنجش از دور اهداف زیرسطحی با استفاده از سامانه های پرقدرت گرم کننده الکترومغناطیسی یونوسفری»، فصل نامه علمی پژوهشی اطلاعات جغرافیایی سپهر، شماره صد و چهارم، ۱۳۹۶
- مغزی نجف آبادی، الهام و نظری توکلی، سعید، «تبیین عقلایی و عقلانی امر به معروف و نهی از منکر»، فصلنامه علمی پژوهشی کاوشی نو در فقه نو، شماره چهارم، ۱۳۹۶
- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد سوم، چاپ چهل و سوم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸
- منتظری، حسینعلی، مبانی فقهی حکومت اسلامی، جلد سوم، ترجمه محمود صلاتی و ابوالفضل شکوری، قم، تفکر، ۱۳۸۴

- مهاجری ایروانی، مژگان؛ نقیبی، فاطمه؛ مطهری نیا، مرتضی، «سلاخی به نام پارپ، یک مطالعه مروری کلاسیک»، فصلنامه پرستار و پزشک در رزم، شماره نهم، ۱۳۹۴
- مهدوی، محمود و ساداتی، سید محمد مهدی و حسینی، سید محمد، «مبانی جرم انگاری جرایم اقتصادی در فقه امامیه»، فصلنامه مطالعات حقوق کیفری و جرم شناسی، شماره اول، ۱۳۹۶
- میری رستمی، سید محمد و سلیمی، علیرضا و ناظمی اشنی، محمد حسین و حسینی، سید علیرضا، «بررسی الزامات بین المللی در مواجهه با قاعده نفی سبیل و تاثیر آن در بقاء نظام از منظر قرآن و فقه امامیه»، فصلنامه مطالعات قرآنی، شماره چهل، ۱۳۹۸
- ناظمی پول، صابر و دشتی اردکانی، محمد رضا، «قاعده وجوب دفع ضرر محتمل»، ماهنامه کانون، شماره صد و چهل و نهم، ۱۳۹۴
- نجفی توانا، علی و مصطفی زاده، فهیم، «جرم انگاری در نظام کیفری جمهوری اسلامی ایران»، مطالعات فقه و حقوق اسلامی، شماره هشتم، ۱۳۹۲
- نصر اصفهانی، محمد و معصومی نیا، غلامعلی و قائمی اصل، مهدی، «بررسی و ارزیابی تاثیرات اقتصادی حضور بانک خارجی در جمهوری اسلامی ایران با نگاهی به تجربیات کشورهای در حال گذار بر اساس قاعده نفی سبیل»، فصلنامه معرفت اقتصاد اسلامی، شماره اول، ۱۳۹۸
- نقیبی، سید ابوالقاسم، «قاعده لاضرر و جبران خسارت معنوی به خانواده»، پژوهشنامه فقه و حقوق اسلامی، شماره هفتم، ۱۳۹۰
- هادوی نیا، علی اصغر، «مفاد قاعده لاضرر با تکیه بر مبانی انسان شناسی قرآن کریم»، فصلنامه حقوق اسلامی، شماره شصت و ششم، ۱۳۹۹
- هدایتی چنانی، رحمان، «علل، آثار و بایدهای تحول ساختاری جرم انگاری حداکثری»، فصلنامه بین المللی قانون یار، شماره شانزدهم، ۱۴۰۰
- یثربی، سید علی محمد و محمودی، جواد، «اثبات حکم با قاعده لا ضرر»، پژوهش های فقهی، شماره اول، ۱۳۹۷
- عربی
- ابن اثیر، مبارک ابن محمد، التهایه فی غریب الحدی و الاثر، چاپ اول، ریاض، دار ابن الجوزی، ۱۳۸۳
- بجنوردی، سید حسن، القواعد الفقهیه، چاپ اول، قم، نشر الهادی، ۱۳۹۶
- حسینی بوشهری، سید هاشم، القواعد الفقهیه، قم، انتشارات مسیا، ۱۳۹۷
- عراقی، آقاضیاءالدین، الاجتهاد و التقليد، قم، نوید اسلام، ۱۳۸۸
- عراقی، آقا ضیاء الدین، مقالات الاصول، چاپ اول، قم، مجمع الفکر الاسلامی، ۱۴۲۰
- مکارم شیرازی، ناصر، القواعد الفقهیه، چاپ سوم، قم، مدرسه امام امیر المومنین (ع)، ۱۴۱۱
- نجفی، محمد حسن، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، چاپ هفتم، بیروت، دار الاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۴
- لاتین
- Bighch, Nick, Angels don't play this Haarpds advances in tesla technology, Earth pulse Press, Vol. ۲, ۱۹۹۶
- Frederick, MD. Fort Detrick, US Army Medical Research Institute for Infectious Diseases, USAMRIID's Medical Management of Biological Casualties Handbook, ۴th Ed. ۲۰۰
- Freeland, Elena, Chemtrails, HAARP, and the Full Spectrum Dominance of Planet Earth, Feral House, Vol. ۱, ۲۰۱۵
- Greenberg, Jeff, campus master plan, university of Alaska, vol. ۱, ۲۰۲۰
- Hayakava, N, Are you ready for the truth, HFO high way, UFO High way Books, LLC, Vol. ۱, ۲۰۱۴
- Matter, Front, Opportunities for High-Power, High-Frequency Transmitters to Advance Ionospheres Thermosphere Research: Report of a Workshop, Washington, DC: The National Academies Press, Vol. ۱, ۲۰۱۴
- Pugh, Joye Jeffries, The knowledge of Good and Evil, Sacred word published, Vol. ۲, ۲۰۱۸
- Rubin, E.S, Controlling Acid deposition: the role of FGD, Environmental science and Technology, Vol. ۲۰, No. ۱۰, ۱۹۸۶
- Smith, Gerry, Whether warfare the military's plan to draft Mother Nature, Adventures Unlimited Press Kempton, Illinois ۶۰۹۴۶ USA, Vol. ۱, ۲۰۱۷
- Streltsov, Anatoly, past, present and futher of active experiments in space, Embry-Riddle Aeronautical University, Daytona Beach, Florida, USA, Vol. ۱, ۲۰۲۰
- Swartz, Tim, the Lost Journals of Nikola Tesla, Global Communications, Vol. ۱, ۲۰۱۵